בצלם

מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים (ע.ר.)

مركز المعلومات الاسرائيلي لحقوق الانسان في الاراضي المحتلة

B'TSELEM – The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories

דף מידע ינואר 1998

1997-1987

עשור של הפרות זכויות אדם

רח' עמק רפאים 43 (קומה שניה), ירושלים 93141

טלפון 02/5617271, פקס' 02/5610756

شارع عيمك رفائيم ٤٣، (الطابق الثاني)، القدس ٩٣١٤١

تلفون ٥٦١٧٢٧١ (٠٢)، فاكس ٥٦١٠٧٥٦ (٠٢)

43 Emek Refaim St. (Second Floor), Jerusalem 93141

Tel. 02/5617271, Fax. 02/5610756

e-mail: btselem@actcom.co.il

http://www.btselem.org

בצלם

דף מידע ינואר 1998

1997-1987

עשור של הפרות

זכויות אדם

כתיבה: נגה קדמן
ריכוז נתונים: שלי כהן

בצלם הוא ארגון זכויות אדם עצמאי שהוקם בשנת 1989 במטרה לתעד את הפרות זכויות האדם בשטחים ולהביאן לידיעת קובעי המדיניות והציבור הרחב. ממצאי בצלם מבוססים על עבודת שטח ותחקירים עצמאיים וכן על מקורות רשמיים, עיתונות ונתוני ארגוני זכויות אדם ישראליים, פלסטיניים ובינלאומיים.

תודה לאלכס ליבק על השימוש בצילומיו

צוות בצלם והנהלתו

יו"ר ההנהלה: מירון בנבנישתי

חברי ההנהלה: אריה ארנון, ענת בילצקי, אהוד בנדל, דפנה גולן, הנרייט דהאן כלב, מנחם הופנונג, רני טלמור, ויקטור לדרפרב, אבישי מרגלית, גילה סבירסקי, אביגדור פלדמן, אדי קאופמן, נאדרה קבורקיאן, מנחם קליין, אורית קמיר, מיכל רפאלי, ליאון שלף, ויקטור שם-טוב

מנכ"ל: איתן פלנר

חברי הצוות: נג'יב אבו רקייה, מרוה ג'בארה-טיבי, איריס גילר, יובל גינבר, תרצה חריף, שלי כהן, ג'סיקה מונטל, נסרין עליאן, שירלי ערן, תומר פפר, נגה קדמן, צבי שולמן, יעל שטיין, נעמה תמרי

ISSN 0792-4003

מבוא

בתשעה בדצמבר 1987 פרצה האינתיפאדה בשטחים. בעשר השנים שחלפו מאז הפרה ישראל את זכויות האדם של הפלסטינים בשטחים באופן גורף. הפרות אלה כללו, בין היתר, ירי בלתי חוקי, עינויים, מעצרים שרירותיים, הריסות בתים והגבלות על חופש התנועה.

במסמך זה מוצגים נתונים בנוגע להיבטים שונים של מצב זכויות האדם בשטחים במהלך עשר השנים האחרונות. בנוסף, נסקרים במסמך נושאים שלגביהם אין בידינו נתונים מספריים.

מאז הקמתה במאי 1994, מפרה הרשות הפלסטינית באופן שיטתי את זכויות האדם בשטחים שבשליטתה. הפרות אלה כוללות עינויים, מעצרים בלא משפט, הגבלות קשות על חופש הביטוי ועוד. בצלם מגנה את הפרות זכויות האדם שמבצעת הרשות הפלסטינית, ופרסם על כך שני דו"חות בעבר.[1] מסמך זה יתמקד, עם זאת, בהפרות זכויות האדם של הפלסטינים תושבי השטחים על-ידי ישראל. רוב הנתונים במסמך זה מעודכנים ל-8 בדצמבר 1997. בכל הנתונים במסמך זה נכללת מזרח ירושלים בנתוני הגדה המערבית, אלא אם מצוין אחרת.

1. ר' בצלם, אין דין ואין דיין: ענישה ללא משפט, חטיפה, מעצר בלתי חוקי ועינויים של פלסטינים תושבי הגדה המערבית בידי מנגנון הביטחון המסכל הפלסטיני, אוגוסט 1995; בצלם והקבוצה הפלסטינית להגנה על זכויות האדם, זכויות אדם מאז הסכמי אוסלו: תמונת מצב, דצמבר 1996.

שכונת שיח' רדמון, עזה, 1992. צילום: אלכס ליבק

הרוגים

הרוגים פלסטינים

פלסטינים שנהרגו מידי כוחות הביטחון בשטחים

בעשר השנים שחלפו מאז תחילת האינתיפאדה נהרגו 1,318 פלסטינים מידי כוחות הביטחון בשטחים. מהם 802 שנהרגו בגדה המערבית, 492 שנהרגו ברצועת עזה ו-24 שמתו בהיותם במשמורת כוחות הביטחון, במעצר או במאסר, בנסיבות להן היתה ישראל אחראית ישירות.

מבין ההרוגים נפגעו 1,281 מירי. לפחות 80 מאלה נהרגו מירי קליעי פלסטיק ולפחות 50 נהרגו מירי כדורי גומי; 14 הוכו למוות; עשרה מתו במהלך חקירתם, כתוצאה ישירה או עקיפה מן החקירה; חמישה מתו כתוצאה מתנאי כליאה קשים; שמונה נהרגו בנסיבות אחרות. 162 מההרוגים נהרגו מידי מסתערבים של יחידות צה"ל, מג"ב ומשטרת ישראל, או במעורבותם ובהם 19 ילדים מתחת לגיל 17.[2] בנוסף נהרגו בשטחים, מידי כוחות הביטחון הישראליים, 18 אנשי כוחות ביטחון פלסטינים.

איור מס' 1: פלסטינים שנהרגו מידי כוחות הביטחון בשטחים

בתקופה שבין 9.12.87 ל-8.12.97 (כולל פלסטינים שמתו במשמורת כוחות הביטחון)

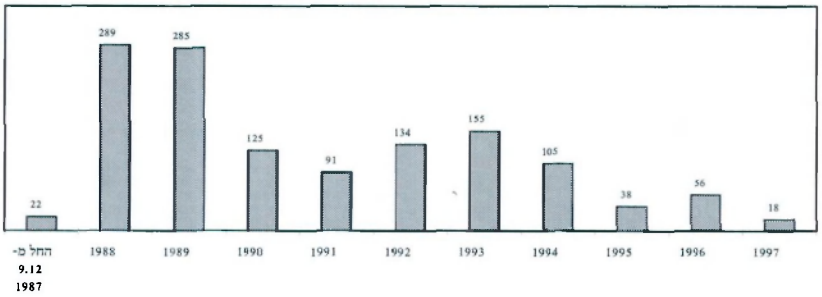

2. ר' למשל בצלם, פעילות היחידות המיוחדות בשטחים, מאי 1992; בצלם, אימון קטלני: הריגתו של מוחמר אל-חילו על-ידי מסתערבים בחיזמה, דו"ח מקרה מס' 8, מארס 1997.

על ההרוגים הפלסטינים בשטחים מידי כוחות הביטחון הישראליים נמנו 276 ילדים, 70 מהם מתחת לגיל 13.[3]

בעקבות נסיגת צה"ל מחלק מהשטחים, במסגרת יישום הסכמי אוסלו, חלה ירידה משמעותית במספר ההרוגים הפלסטינים מידי כוחות הביטחון, החל מ-1994 ברצועת עזה ומ-1995 בגדה המערבית. כך, למשל, נהרגו בשנה האחרונה 18 פלסטינים מידי כוחות הביטחון בשטחים, לעומת 155 שנהרגו ב-1993.

איור מס' 2: ילדים פלסטינים מתחת לגיל 17 שנהרגו מידי כוחות הביטחון בתקופה שבין 9.12.87 ל-8.12.97

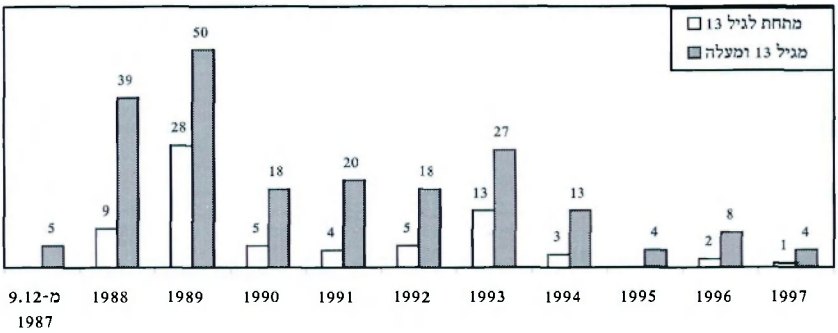

גם מספרם של הילדים שנהרגו הצטמצם מאז יישום הסכמי אוסלו: מאז 1994 נהרגו בשטחים 35 ילדים; זאת בעוד שב-1993 בלבד נהרגו בשטחים 40 ילדים פלסטינים וב-1989 נהרגו 78 ילדים. עם זאת, לא ניכרת במהלך השנים מגמה של ירידה באחוז הילדים מקרב כלל ההרוגים הפלסטינים מידי כוחות הביטחון בשטחים. במהלך עשר השנים האחרונות היו 21% מכלל ההרוגים ילדים ואילו בשנה האחרונה היה אחוז הילדים בין ההרוגים הגבוה ביותר מאז תחילת האינתיפאדה – 28%.

פלסטינים שנהרגו מידי כוחות הביטחון בתחומי הקו הירוק

מאז תחילת האינתיפאדה נהרגו 28 פלסטינים בתחומי הקו הירוק מידי כוחות הביטחון. 27 מהם נהרגו מירי ואחד הוכה למוות. מאז תחילת 1995 לא נהרג אף פלסטיני מידי כוחות הביטחון בישראל.

3. ר' בצלם, הריגת ילדים פלסטינים והוראות הפתיחה באש, דף מידע יוני 1993.

טבלה א': פלסטינים שנהרגו מידי כוחות הביטחון בתחומי הקו הירוק

שנה	מספר ההרוגים
1988	1
1989	1
1990	1
1991	5
1992	2
1993	11
1994	7
סה"כ	28

הוראות הפתיחה באש וחקירת מקרים של הרג פלסטינים

המקרה היחיד בו מתירות הוראות הפתיחה באש של כוחות הביטחון לירות באדם על מנת להרגו הוא כאשר נשקפת סכנת חיים מיידית ליורה או לאדם אחר. בנוסף, מתירות ההוראות שימוש בירי בשטחים שלא במצב של הגנה עצמית, לצורך מעצר חשודים ופיזור הפגנות. להוראות אלה השלכות קטלניות וכתוצאה מהן נהרגו מאות פלסטינים שלא סיכנו את חייו של איש. למרות זאת מסרבות הרשויות לשנותן ולאסור על שימוש בירי שלא לצורך הגנה עצמית.

ברוב המקרים בהם נהרגו פלסטינים מירי אנשי כוחות ביטחון ישראלים לא נשקפה לאיש סכנת חיים, ואף לא נטען כך על-ידי דובר צה"ל. ודאי שכך הוא הדבר במקרים בהם נהרגו ילדים קטנים. אולם, למרות ההפרה הגורפת של ההוראות, מתאפיינות חקירות מקרים אלה בידי הרשויות בסחבת, שטחיות, העדר מאמץ לאתר את המעורבים ואי מיצוי הדין עם היורים.[4]

ככל הידוע לבצלם, רק ב-55 מקרים בהם נהרגו פלסטינים מידי אנשי כוחות הביטחון הועמדו אלה לדין. רק 19 מן המשפטים הללו הסתיימו בהרשעות הקשורות בגרימת מותו של אדם. במקרים אחרים הורשעו החיילים היורים בהתעללות וגרימת חבלה, שימוש בלתי חוקי בנשק, התנהגות מבישה או התרשלות במילוי תפקידם. ב-14 מקרים זוכו הנאשמים. מכאן שאיש לא הועמד לדין בגין מותם של 95% מן ההרוגים מידי כוחות הביטחון.

4. ר' המוקד להגנת הפרט, בורחים מאחריות – טיפול המערכת הצבאית בתלונות של פלסטינים נגד חיילים, נובמבר 1997.

פלסטינים שנהרגו מידי אזרחים ישראלים בשטחים

מאז תחילת האינתיפאדה נהרגו 107 פלסטינים מידי אזרחים ישראלים בשטחים. 94 מהם בגדה המערבית ו-13 ברצועת עזה. 23 מההרוגים היו ילדים מתחת לגיל 17. 29 מההרוגים נהרגו מידי ברוך גולדשטיין במערת המכפלה בחברון ב-1994.[5]

איור מס׳ 3: פלסטינים שנהרגו מידי אזרחים ישראלים בשטחים

בתקופה שבין ה-9.12.87 ל-8.12.97

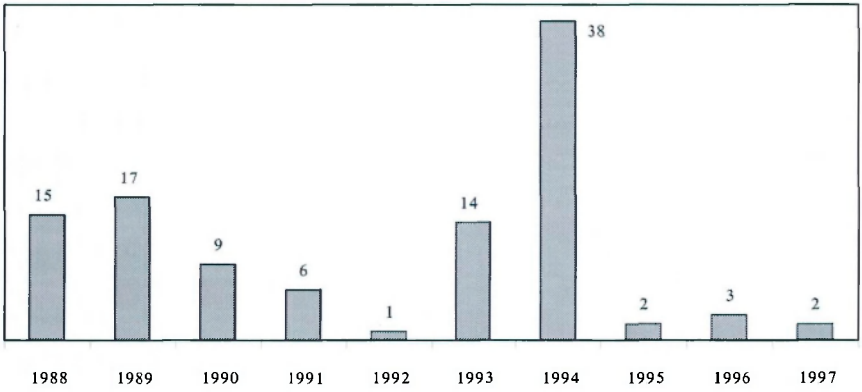

פלסטינים שנהרגו מידי אזרחים ישראלים בתחומי הקו הירוק

מאז תחילת האינתיפאדה נהרגו 26 פלסטינים מידי אזרחים ישראלים בתחומי הקו הירוק.

טבלה ב׳: פלסטינים שנהרגו מידי אזרחים ישראלים בתחומי הקו הירוק

שנה	'88	'89	'90	'91	'92	'93	'94	'95	'96	'97	סה"כ
הרוגים	5	2	10	2	–	2	1	1	2	1	26

5. בנוגע לחקירות מקרי המוות של פלסטינים שנהרגו מידי אזרחים ישראליים ר׳ להלן, אפליה באכיפת החוק, עמ׳ 29.

פלסטינים שנהרגו מידי פלסטינים

מאז תחילת האינתיפאדה ועד היום נהרגו בשטחים 28 פלסטינים מידי משתפי פעולה שחומשו על-ידי ישראל. מחומר שהצטבר בידי בצלם עולה כי טיפול השלטונות במקרים אלה התאפיין בהעלמת-עין ובאי-מיצוי הדין עם היורים.

במהלך האינתיפאדה היו פעילי ארגונים פלסטיניים שונים אחראים לפגיעות חמורות ורחבות היקף בזכויות האדם של פלסטינים שנחשדו על-ידיהם בשיתוף פעולה עם השלטונות. המונח שיתוף פעולה קיבל בקרב ארגונים אלה משמעות רחבה וכלל, בין השאר, עבריינות פלילית והתנהגות שנתפסה כבלתי מוסרית או כחריגה.[6]

אין בידי בצלם נתונים מלאים לגבי מספר הפלסטינים שנהרגו מידי פלסטינים על רקע חשד לשיתוף פעולה. על-פי סוכנות הידיעות אסושייטד פרס, מתחילת האינתיפאדה ועד סוף אפריל 1996 נהרגו 830 פלסטינים על רקע זה. על-פי נתוני דובר צה"ל, מאז תחילת האינתיפאדה ועד סוף נובמבר 1997 נהרגו 1,068 פלסטינים בחשד לשיתוף פעולה עם ישראל. לפי נתונים אלה, מאז הסכמי אוסלו חלה ירידה ניכרת במספר ההרוגים הפלסטינים בנסיבות אלה, ומאז העברת הסמכויות האזרחיות לרשות הפלסטינית ב-18 במאי 1994 נהרגו 67 פלסטינים על רקע חשד לשיתוף פעולה.

הרוגים ישראלים

אזרחים ישראלים שנהרגו מידי פלסטינים

מאז תחילת האינתיפאדה נהרגו בשטחים 83 אזרחים ישראלים מידי פלסטינים, 60 מהם בגדה המערבית ו-23 ברצועת עזה. ארבעה מההרוגים היו ילדים מתחת לגיל 17.

בתחומי ישראל נהרגו בעשר השנים האחרונות 173 אזרחים ישראלים מידי פלסטינים תושבי השטחים. 14 מההרוגים היו ילדים מתחת לגיל 17.

החל ב-1994 חלה עליה משמעותית במספר האזרחים הישראלים שנהרגו מידי פלסטינים בתחומי הקו הירוק, כתוצאה מפיגועי ההתאבדות שביצעו פלסטינים: בארבע השנים האחרונות נהרגו בנסיבות אלה 118 אזרחים ישראלים, לעומת 37 בארבע השנים שקדמו להן.

6. ר' בצלם, משתפי הפעולה בשטחים בתקופת האינתיפאדה: הפרות ופגיעות בזכויות האדם, ינואר 1994.

איור מס׳ 4: אזרחים ישראלים שנהרגו מידי פלסטינים בישראל ובשטחים

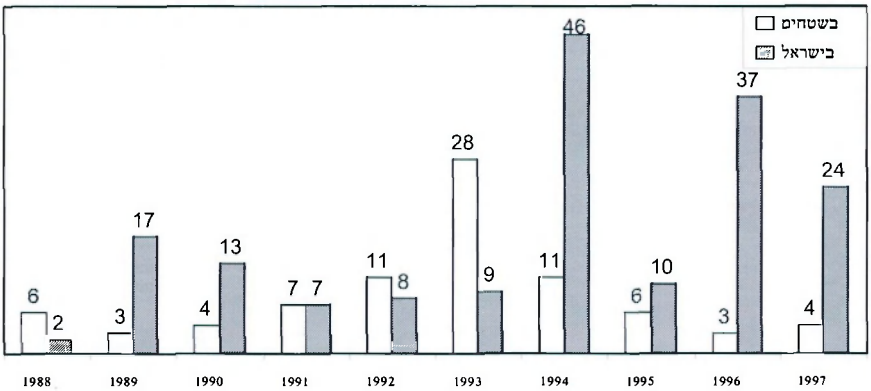

בנוסף לנתונים שבאיור, נהרג ב-1995 אזרח ישראלי אחד מידי כוחות הביטחון הפלסטיניים.

אנשי כוחות ביטחון ישראלים שנהרגו מידי פלסטינים

מאז תחילת האינתיפאדה נהרגו בשטחים 69 אנשי כוחות ביטחון ישראלים מידי פלסטינים. מתוכם נהרגו 35 בגדה המערבית ו-34 ברצועת עזה.

בתחומי ישראל נהרגו בעשר השנים האחרונות 58 אנשי כוחות ביטחון ישראלים מידי פלסטינים תושבי השטחים.

עד 1994 אירעו רוב המקרים של אנשי כוחות הביטחון שנהרגו מידי פלסטינים בשטחים. ב-1995 ו-1996 נהרגו רוב אנשי כוחות הביטחון בתחומי ישראל, בפיגועי ההתאבדות שבוצעו על-ידי פלסטינים. ב-1997 לא נהרג אף איש כוחות ביטחון ישראלי מידי פלסטינים.

איור מס׳ 5: אנשי כוחות ביטחון ישראלים שנהרגו מידי פלסטינים

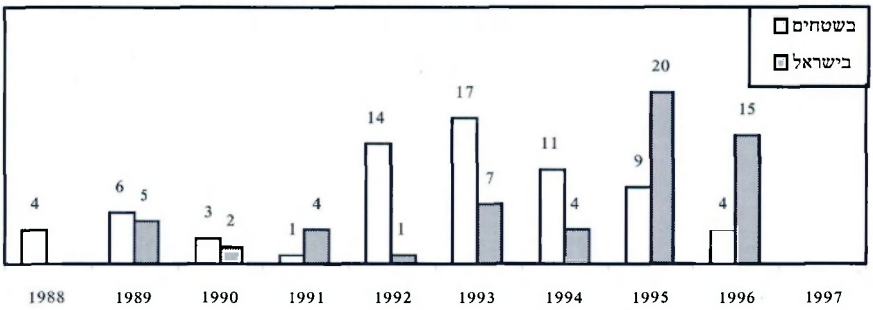

בנוסף לנתונים שבאיור, נהרגו 16 אנשי כוחות ביטחון ישראלים מידי כוחות הביטחון הפלסטיניים: אחד ב-1994 ו-15 ב-1996.

טבלה ג': הרוגים לפני ואחרי חתימת הסכם העקרונות ב-13 בספטמבר 1993

	לפני ההסכם		אחרי ההסכם	
	9.12.87 עד 13.9.93		14.9.93 עד 8.12.97	
	בשטחים	בישראל	בשטחים	בישראל
פלסטינים מידי כוחות ביטחון ישראליים	1.070	17	248	11
פלסטינים מידי אזרחים ישראלים	54	21	53	5
אזרחים ישראלים מידי פלסטינים	48	53	35	120
אנשי כוחות ביטחון מידי פלסטינים	42	17	27	41

בנוסף לנתונים שבטבלה, נהרגו 18 אנשי כוחות ביטחון פלסטינים בשטחים מידי כוחות הביטחון הישראליים, אזרח ישראלי אחד נהרג בשטחים מידי כוחות הביטחון הפלסטיניים ו-16 אנשי כוחות ביטחון ישראלים נהרגו בשטחים מידי כוחות הביטחון הפלסטיניים.

חברון, 1992. צלם: אלכס ליבק

מאסר ומעצר

במהלך השנים ניכרת מגמה של ירידה משמעותית במספר הפלסטינים המוחזקים במעצר ומאסר. כיום מוחזקים במאסר ובמעצר כרבע ממספר העצירים והאסירים הפלסטינים ב-1989.

נכון ל-2 בדצמבר 1997 הוחזקו במתקני הכליאה של צה"ל ושל השב"ס קרוב ל-3,000 עצירים ואסירים פלסטינים תושבי השטחים. כ-75% מהם הוחזקו במתקני כליאה של השב"ס. לפני יישום הסכמי אוסלו הוחזקו רוב העצירים והאסירים הפלסטינים במתקני כליאה צבאיים בשטחים. מתקנים אלה פונו עם נסיגת צה"ל מאזורים בשטחים.

כיום ממוקמים כל מתקני הכליאה בהם מוחזקים העצירים והאסירים הפלסטינים בתחומי הקו הירוק, בניגוד לכללי המשפט הבינלאומי.[7] הסגר המוטל על השטחים מאז 1991 מונע מבני משפחותיהם של עצירים ואסירים ומעורכי דינם לבקרם באופן סדיר.

תנאי הכליאה במתקני הכליאה הללו קשים. רבים מהאסירים ומהעצירים מוחזקים בתאים צפופים ובלתי מאווררים ואינם זוכים לטיפול רפואי נאות. בעשר השנים האחרונות מתו 24 פלסטינים במשמורת בנסיבות להן היו כוחות הביטחון אחראים ישירות. עשרה מהם מתו במהלך חקירתם, כתוצאה ישירה או עקיפה מן החקירה; שישה נהרגו מירי כוחות הביטחון; חמישה מתו כתוצאה מתנאי כליאה קשים ושלושה הוכו למוות, לאחר שנעצרו, מבלי שהובאו למתקן כליאה.

כמו כן, נהרגו במתקני הכליאה של כוחות הביטחון, במהלך השנים, עשרות עצירים ואסירים פלסטינים מידי כלואים אחרים, בחשד לשיתוף פעולה. לפי נתוני דובר צה"ל, מאז תחילת האינתיפאדה ועד דצמבר 1996 נהרגו 50 פלסטינים בנסיבות כאלה. אין בידי בצלם נתונים לגבי הרוגים בנסיבות אלה בשנת 1997.

7. אמנת ג'נבה הרביעית בדבר הגנה על אזרחים בימי מלחמה, משנת 1949, סעיף 76: "מוגנים שנאשמו בעבירות ייעצרו בארץ הנכבשת, ואם נתחייבו בדין יירצו את עונשם שם".

טבלה ד': מצבת כליאה

אסירים שפוטים, עצירים לחקירה, עצירים עד תום הליכים ועצירים מינהליים[8]

	שב"ס	צה"ל	סה"כ
11.89	כ-4.000	9.009	כ-13.000
10-12.91	כ-3.900	7.601	כ-11.500
10-11.93	3.450	5.283	8.733
25.11.95	1.850	2.163	4.013
13.11.96	2.276	826	3.102
2.12.97	2,212	733	2,945

טבלה ה': עצירים מינהליים[9]

	עצירים מנהליים
11.89	1.794
30.12.91	348
1.93	512
9.11.93	182
23.1.94	103
8.5.94	430
9.2.95	263
23.8.95	128
22.2.96	208
3.7.96	414
19.3.97	220
24.9.97	509
2.12.97	410

8. עד 1994 נמסרו הנתונים בנפרד על-ידי צה"ל והשב"ס; החל מ-1995 מוסר דובר צה"ל לבצלם את כלל הנתונים בנוגע לעצירים ולאסירים הפלסטינים במתקני הכליאה של צה"ל והשב"ס. הנתונים לא כוללים אסירים ועצירים פליליים. ב-1989 מתייחסים הנתונים לגבי צה"ל ל-5 בנובמבר והנתונים לגבי השב"ס, שנמסרו על-ידי משרד המשטרה, מתייחסים לנובמבר; ב-1991 מתייחסים נתוני דובר צה"ל ל-30 בדצמבר והנתונים לגבי השב"ס ל-15 באוקטובר; ב-1993 מתייחסים נתוני דובר צה"ל ל-9 בנובמבר ונתוני השב"ס מתייחסים ל-31 באוקטובר.
9. על-פי דובר צה"ל.

מעצר מינהלי

ישראל משתמשת כנגד הפלסטינים תושבי השטחים באמצעי של מעצר מינהלי, המבוצע על-סמך הוראה מינהלית בלבד, ללא הכרעה שיפוטית, ללא כתב אישום וללא משפט. אדם הנעצר במעצר מינהלי אינו יודע מדוע נעצר ומהן ההאשמות נגדו. מפקד צבאי רשאי להורות על מעצר לתקופה של עד שישה חודשים ולהאריך את צו המעצר מספר בלתי מוגבל של פעמים, לתקופות של עד שישה חודשים בכל פעם.[10] העציר רשאי לערער על צו המעצר בפני שופט צבאי. עם זאת, מאחר וכל המידע שבבסיס המעצר המינהלי הוא חסוי, לא ניתן לעציר לערער על אמיתות המידע ועל הצידוק למעצרו.

מתחילת האינתיפאדה ועד דצמבר 1997 הוצאו למעלה מ-18,000 צווי מעצר מינהלי נגד תושבי השטחים. עד 1991 הגיע מספר העצירים המינהליים, בתקופות מסויימות, ל-1,500 אנשים. מסוף 1991 ועד היום נע מספרם של העצירים המינהליים בכל זמן נתון בין 100 לכ-500. על-פי דובר צה"ל, ב-2 בדצמבר 1997 הוחזקו 410 פלסטינים במעצר מינהלי.

השימוש במעצרים מינהליים לא הצטמצם עם חתימת הסכמי אוסלו.[11] יתרה מזאת, מאז הסכמי אוסלו נוהגות הרשויות הישראליות להאריך שוב ושוב את מעצרם של עצירים מינהליים רבים. למעלה מ-100 מהעצירים המוחזקים היום, מוחזקים זה למעלה משנה במעצר מינהלי ומעל 40 מהם מוחזקים כבר למעלה משנתיים. 13 פלסטינים מוחזקים במעצר מינהלי למעלה משלוש שנים.

10. ר' בצלם, עצורים ללא משפט: מעצרים מינהליים בשטחים מתחילת האינתיפאדה, אוקטובר 1992.
11. ר' בצלם, שבויים של שלום: מעצר מינהלי במהלך תהליך אוסלו, יוני 1997.

עינויים

חוקרי השב"כ נוקטים כלפי נחקרים פלסטינים באמצעי חקירה המהווים עינויים על-פי כל אמת-מידה בינלאומית. אלה כוללים מניעת שינה לימים ואף לשבועות, קשירות בתנוחות מכאיבות לזמן ממושך, ניתוק חושי באמצעות כיסוי הראש בשק והשמעת מוסיקה רועשת, אילוץ הנחקר לכרוע על בהונות רגליו, חשיפה לתנאי חום או קור קיצוניים, השפלות ואיומים, ו"טלטולים" אלימים.[12]

ישראל מתירה לחוקרי השב"כ להפעיל את אמצעי החקירה האלימים שפורטו לעיל בהסתמכה על דו"ח ועדת לנדוי מ-1987, בו המליצה הוועדה לשב"כ להפעיל "לחץ פסיכולוגי לא אלים של חקירה נמרצת וממושכת" ו"מידה מתונה של לחץ פיסי".

ב-1997 קבעה ועדת האו"ם נגד עינויים כי שיטות החקירה הנהוגות בשב"כ כלפי פלסטינים מהוות עינויים, כמשמעותם באמנה נגד עינויים, לה מחויבת ישראל.[13] ישראל, לעומת זאת, טוענת כי אמצעי החקירה בהם נוקט השב"כ אינם מהווים עינויים. בג"צ נוהג לצדד בעמדת המדינה באופן עקבי, באשרו לשב"כ פעם אחר פעם להשתמש בשיטות חקירה שגורמות כאב וסבל.[14]

מנתונים שמסר היועץ המשפטי לממשלה דאז, מיכאל בן יאיר, עולה כי בין 1987 ל-1994 חקר השב"כ למעלה מ-23,000 פלסטינים.[15] על-פי נתונים שמסר ראש הממשלה המנוח יצחק רבין, "טולטלו" כ-8,000 פלסטינים עד אמצע 1995.[16] גם לאחר הסכמי אוסלו נותרה המדיניות בנוגע לחקירות פלסטינים בעינה והשב"כ מוסיף להשתמש באותם אמצעי חקירה המהווים עינויים.

עד כה, מתו עשרה פלסטינים במהלך תקופת חקירתם, כתוצאה ישירה או עקיפה מן החקירה. האחרון שבהם היה עבד א-סאמד חריזאת, שמת באפריל 1995 כתוצאה מנזק מוחי. ראש המכון לרפואה משפטית, הפתולוג ד"ר יהודה היס, קבע בעקבות ניתוח לאחר המוות כי הנזק הקטלני למוחו של חריזאת נגרם כתוצאה מהטלטולים שעבר חריזאת בחקירתו.

12. ר' למשל בצלם, חקירת פלסטינים בתקופת האינתיפאדה: התעללות, "לחץ פיסי מתון", או עינויים?, מארס 1991; בצלם, עינויים בחקירה: עדויות נחקרים פלסטינים, עדויות חוקרים, דף מידע נובמבר 1994.
13. Committee Against Torture, CAT/C/SR.297/Add.1, *Conclusions*.
14. ר' בצלם, לגיטימציה לעינויים: החלטות בג"צ בעניין בילביסי, חמדאן ומובארכ – מקורות והערות, ינואר 1997.
15. צוטט בהארץ, 15 בינואר 1995.
16. בראיון ליומן השבוע בקול ישראל, 29 ביולי 1995, מצוטט בהארץ ובדבר, 30 ביולי 1995.

הריסות ואטימות בתים

הריסה כענישה

ישראל נוקטת באטימה והריסה של בתי פלסטינים, כעונש על עבירת אלימות שאחד מבני המשפחה או מבני הבית נחשד או הורשע בביצועה. צו ההריסה או האטימה ניתן בהליך מינהלי שמבוצע ללא משפט, וללא צורך בהוכחת אשמה בפני גוף שיפוטי. הריסת בתים ואטימתם מהוות ענישה קולקטיבית שפוגעת במשפחות שלמות, מבלי שהוכחה מעורבותן במעשים בלתי חוקיים.

מאז תחילת האינתיפאדה ועד היום הרסה ישראל בשטחים לפחות 447 בתים באופן מלא ואטמה באופן מלא לפחות 294 בתים. בנוסף לכך, נהרסו באופן חלקי באותה תקופה לפחות 62 בתים ולפחות 118 בתים נאטמו חלקית.

לאחר חילופי השלטון ביוני 1992 נמנעה ישראל, במשך ארבע שנים, מהריסה מלאה של בתים כענישה. זאת להוציא בית אחד, שנהרס באופן מלא ב-1993. עם זאת, לא נפסקו בתקופה זו ההריסות החלקיות ואטימות הבתים. בשנת 1996 חידשה ישראל את ההריסות המלאות של בתי פלסטינים כצעד של ענישה קולקטיבית בעקבות פיגועים. מאז 1996 הרסה ישראל 15 בתים בשטחים.

טבלה ו': הריסות בתים כצעד של ענישה

	הריסות מלאות	הריסות חלקיות
9.12.87-31.12.87	1	—
1988	125	24
1989	144	18
1990	107	11
1991	46	4
1992	8	2
1993	1	2
1994	—	1
1995	—	—
1996	11	—
1997	4	—
סה"כ	447	62

איור מס׳ 6: אטימות בתים בתקופה שבין 9.12.87 ל-8.12.97

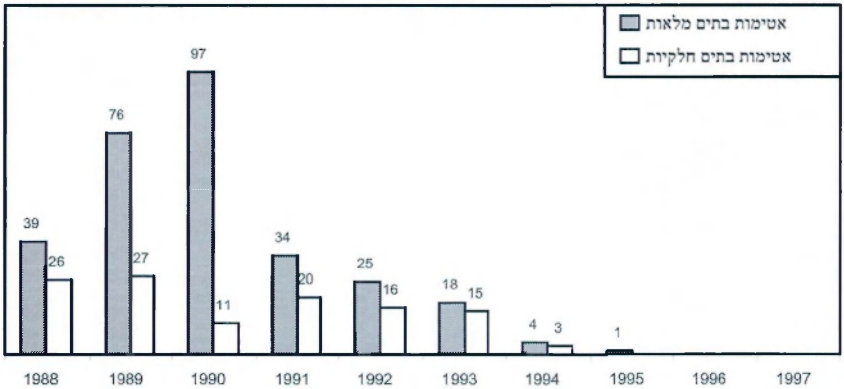

הריסה במהלך חיפוש "מבוקשים"

בספטמבר 1992 החל צה"ל להשתמש בירי מאסיבי לעבר בתים בהם הסתתרו, לפי החשד, אנשים שהוגדרו על-ידי כוחות הביטחון כ"מבוקשים". במהלך הפעולות נגד "המבוקשים" הרסה ישראל, עד סוף 1995, 81 בתים באופן מלא ו-75 בתים באופן חלקי.[17]

מאז החתימה על הסכם העקרונות נהרסו בפעולות כאלה 25 בתים באופן מלא, ושמונה נוספים נהרסו חלקית. בשנתיים האחרונות לא נהרס אף בית בשטחים במהלך חיפוש "מבוקשים".

איור מס׳ 7: הריסת בתים במהלך חיפוש אחר "מבוקשים"

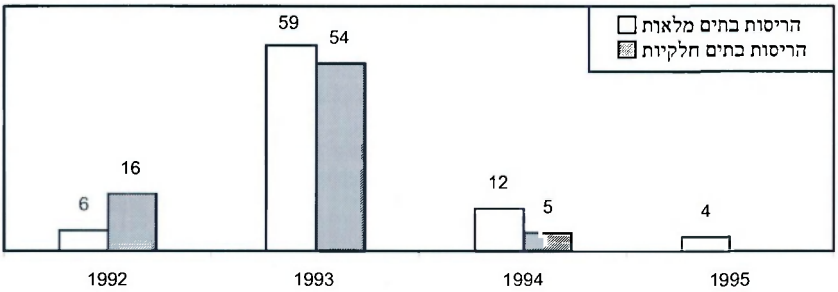

17. ר׳ בצלם, הריסת בתים במהלך פעולות כנגד מבוקשים, דף מידע מאי 1993.

הריסת בית, חבלה, טול-כרם, 1990. צילום: אלכס ליבק

הריסת בתים שנבנו ללא רשיון

במהלך השנים יצרה ישראל בגדה המערבית מצב בו לאלפי פלסטינים אין כל דרך להשיג רשיון לבנות על אדמתם, והם נאלצים לבנות ללא רשיון. במקום לשנות מצב זה, נקטה ישראל מדיניות של הריסה מאסיבית של בתי פלסטינים. בעשר השנים האחרונות הרסו השלטונות בגדה המערבית, לא כולל מזרח ירושלים, למעלה מ-1,800 בתי מגורים והותירו למעלה מ-10,000 פלסטינים ללא קורת גג. מדיניות זו נמשכת בשטחי C עד היום.[18]

ההריסות, שנועדו לכאורה לשרת צרכים תכנוניים, בוצעו למעשה משיקולים זרים, ובראשם הגבלת השטח בו יושבים פלסטינים והרחבת ההתנחלויות ודרכי הגישה אליהן.

בהתנחלויות, לעומת זאת, הוקמה מערכת יעילה ומתחשבת לתכנון ופיקוח על הבניה, אשר נמנעה מלהרוס בתים ואישרה בדיעבד את בנייתם של אלפי בתים שנבנו ללא רשיון. מערכת זו פועלת גם היום.

18. ר׳ בצלם, הורסים שלום: מדיניות ההריסה ההמונית של בתי פלסטינים בגדה המערבית, דף מידע ספטמבר 1997.

גירוש

מאז תחילת האינתיפאדה ועד סוף 1992 גורשו 481 פלסטינים תושבי השטחים כצעד של ענישה. 415 מהם גורשו בגירוש ההמוני של דצמבר 1992. אמצעי הגירוש מנוגד באופן מפורש למשפט הבינלאומי, האוסר על "גירוש מוגנים מן השטח הכבוש".

ההחלטה על הגירוש ההמוני התקבלה בחופזה, בהסתמך על קריטריונים מעורפלים וסוחפים, ותחת לחץ של זמן ואילוץ כמותי. צווי גירוש המוניים, ללא נימוקים פרטניים, נחתמו באישון לילה, חלקם לאחר תחילת מעשה הגירוש. נגד איש מהמגורשים לא הוצגה ראייה הקושרת אותו לעבירה כלשהי ולא ניתנה להם זכות טיעון.[19] מאז סוף 1992 לא גורש איש מן השטחים כצעד של ענישה.

19. ר' בצלם, גירוש פלסטינים מהשטחים והגירוש ההמוני בדצמבר 1992, יוני 1993.

הגבלות על חופש התנועה

כניסה לישראל

מאז שנת 1991 מוטל על השטחים סגר בלתי מוגבל בזמן, וכל פלסטיני המבקש להיכנס לישראל מחויב להצטייד בהיתר אישי מיוחד לשם כך. דרישה זו, שמגבילה מאוד את מספר הפלסטינים היכולים לעבוד בישראל לפרנסתם, מקשה מאוד גם על מי שזקוק לטיפול רפואי בישראל, על מי שמבקש לטוס לחו"ל, ועוד.[20]

מספר הרשיונות שניתנים על-ידי ישראל למעונינים לעבוד בתחומה משתנה מעת לעת, בהתאם לשיקולים מדיניים.

ישראל נוהגת להטיל סגר מוחלט על השטחים בתגובה למעשי אלימות המבוצעים על-ידי פלסטינים מהשטחים, או בימי חגים ישראלים. בעת שמוטל סגר מוחלט בטלים כל האישורים שהונפקו, ורק במקרים נדירים ביותר מאפשרת ישראל לפלסטינים בודדים יציאה מן השטחים.

תנועה בתוך השטחים

בשנים הראשונות לאינתיפאדה נהג צה"ל להטיל עוצר על יישובים פלסטיניים בשטחים ולאסור על תושביהם לצאת מפתח בתיהם לעיתים תכופות ולמטרות שונות. בשנים 1988 ו-1989 היו מספר יישובים נתונים בעוצר למעלה משליש מימי השנה.[21] במקרים רבים נוצר בכפרים הנתונים בעוצר מחסור חמור במזון. היו מקרים בהם ניצלו מתנחלים את העוצר, שלא חל עליהם, לפגיעה ברכושם של פלסטינים. ברצועת עזה הוטל עוצר לילי קבוע החל ממאי 1988 ועד למאי 1994, מועד כניסת הרשות הפלסטינית לרצועה.

בשנים 1996-1997 הטיל צה"ל פעמיים "סגר פנימי" על כל אחד ממאות היישובים בגדה המערבית, אז נאסר על כל תושבי הגדה לצאת מתחומי יישוביהם. "הסגר הפנימי" פגע בשירותי בריאות וחינוך ובזכותם של תושבי הגדה להתפרנס ונוצר מחסור במצרכי מזון בסיסיים.[22]

הסגר הקבוע, המוטל על השטחים מאז 1991, מונע מתושביהם הפלסטינים גם מעבר בין רצועת עזה לגדה המערבית. בהסכמי אוסלו התחייבה ישראל לאפשר

20. ר' בצלם, הסגר על הגדה המערבית ורצועת עזה – פגיעות ישירות ונלוות בתושבי השטחים, דף מידע אפריל 1993.
21. ר' פירוט בבצלם, הפרות זכויות האדם בשטחים 1992-1993.
22. ר' בצלם, ללא גבולות: פגיעה בזכויות אדם בצל הסגר, דף מידע אפריל 1996.

"מעבר בטוח" בין הרצועה לגדה, אך עד היום טרם הוסדר מעבר זה. התוצאה היא ניתוק כמעט מוחלט בין אזורים אלה, שהוגדרו כבר בהצהרת העקרונות מ-1993 כיחידה טריטוריאלית אחת. הניתוק בין הגדה לרצועה פוגע במגזרים רבים, ביניהם משפחות מפוצלות, סוחרים, סטודנטים ועוד.

הסגר אף מונע מהפלסטינים כניסה למזרח ירושלים. ישראל מתעלמת מכך שעל-פי המשפט הבינלאומי והקהיליה הבינלאומית, מהווה מזרח ירושלים חלק אינטגרלי מן הגדה המערבית. הניתוק המלאכותי משאר חלקי הגדה, שגזרה ישראל על מזרח ירושלים, פוגע קשות בחיי התושבים הפלסטינים, מאחר והעיר מהווה את המרכז הרפואי, הכלכלי, הדתי והחינוכי של השטחים.

פירוד ואיחוד משפחות

עשרות-אלפי פלסטינים הנשואים לבני-זוג שאינם תושבי השטחים, חיים בפירוד מתמיד שנכפה עליהם על-ידי ישראל. במהלך השנים התאפיינה מדיניותה של ישראל בנוגע לאיחוד משפחות בשטחים בסירוב להתיר לתושבי השטחים לחיות בהם עם בני זוגם שאינם תושבים. מדיניות זו התבססה על שיקולים דמוגרפיים ונועדה למנוע את הגידול במספר תושבי השטחים הפלסטינים. מאחר וישראל נהגה לדחות את רוב רובן של הבקשות לאיחוד משפחות שהוגשו על-ידי תושבי השטחים, נאלצו תושבים להסתפק בביקורים מקוטעים ומוגבלים בזמן של בני-זוגם בשטחים.

ב-1989 גירשה ישראל מאות נשים וילדים של תושבים, ששהו בשטחים לאחר שפג תוקף רשיון הביקור שלהם. בשנים שלאחר מכן הערימה ישראל קשיים על ביקורים של בני משפחה בשטחים ונהגה לאיים בגירוש על בני משפחה שנשארו בשטחים לאחר פקיעת רשיון הביקור.[23]

באוגוסט 1993 הכירה המדינה לראשונה בקשר שבין בני זוג כעילה לאישור בקשות לאיחוד משפחות, וקבעה מכסה של 2,000 משפחות פלסטיניות בשנה להן יותר להתאחד. מכסה שנתית מצומצמת זו לא ענתה על צרכי האוכלוסייה. עקב כך, נדרשו משפחות להמתין חודשים ושנים למענה לבקשתן לאיחוד משפחות, כשבמהלך ההמתנה נותרים בני המשפחה פרודים. מרבית המשפחות לא זכו עד היום להתאחד, שכן מאז העברת הסמכויות האזרחיות לרשות הפלסטינית בנובמבר 1995 מדיניות המכסות אינה מיושמת, בשל מחלוקת בין ישראל לבין הרשות. משום כך, לא עומד כיום לרשות זוגות פלסטינים כל הליך המאפשר איחוד משפחות בשטחים. בנוסף לכך, בקיץ 1997 מנעה ישראל כמעט לחלוטין ביקורים של בני משפחה בשטחים.

23. ר׳ בצלם, חידוש גירושם של נשים וילדים מהשטחים בשל ׳שהייה בלתי חוקית׳, דף מידע ספטמבר-אוקטובר 1991.

מזרח ירושלים

מאז 1967 מכוונת מדיניותה הכוללת של ישראל במזרח ירושלים ליצור מציאות דמוגרפית וגיאוגרפית שתסכל כל ניסיון עתידי לערער על הריבונות הישראלית במזרח העיר. במרוצת השנים נקטה ישראל בצעדים שונים כדי לגרום לפלסטינים תושבי מזרח ירושלים לעזוב את העיר. ואכן, פלסטינים רבים עזבו את ביתם במזרח ירושלים, בין השאר בשל ההגבלות הרבות על הבנייה במזרח העיר וסירובה של ישראל לאשר בקשות לאיחוד משפחות. רבים מהעוזבים גילו לאחרונה כי ישראל אינה מתכוונת לאפשר להם לשוב ולהתגורר בעיר מולדתם.

תכנון ובנייה

מאז 1967 מבוססת מדיניות התכנון והבנייה של ישראל במזרח ירושלים על אותם עקרונות, ונקבעת בראש ובראשונה על-פי שיקולים פוליטיים-לאומיים. שיקולים אלה נועדו לחזק את השליטה הישראלית בכל חלקי העיר ולשמור על "מאזן דמוגרפי" בין האוכלוסייה היהודית לבין האוכלוסייה הפלסטינית בירושלים.[24] הנתונים שבידי בצלם לגבי יישומה של מדיניות זו מתייחסים לתקופה שמאז 1967 ולא לעשור האחרון בלבד.

למעלה משליש משטחה של מזרח ירושלים הופקע על-ידי ישראל מאז 1967. על הקרקעות המופקעות נבנו כ-40,000 יחידות דיור לאוכלוסייה היהודית, ואף לא יחידה אחת עבור האוכלוסייה הפלסטינית. מיקומן של השכונות היהודיות במזרח העיר נועד לטשטש את הקו הירוק העובר בין מערב ירושלים למזרחה ולהשיג בכך שליטה יהודית בשני חלקי העיר. החלטתה האחרונה של ממשלת ישראל, להתחיל בבניית השכונה היהודית "הר חומה", מהווה המחשה למדיניות זו. בד בבד פועלת ישראל להחנקת הפיתוח הטבעי של האוכלוסייה הפלסטינית בעיר. לשם כך הוגבלו מאוד אחוזי הבנייה בשכונות הפלסטיניות, תוך התעלמות בוטה מצורכי האוכלוסייה בהווה ובעתיד.

למדיניות זו השלכות קשות על מצב הדיור בקרב האוכלוסייה הפלסטינית בעיר. מתוך 14,432 יחידות-דיור שבנייתן הסתיימה בירושלים מ-1990 ועד סוף שנת 1995, נבנו רק 6.9%, 997 יחידות דיור, בשכונות הפלסטיניות. בסוף 1995 היתה צפיפות הדיור הממוצעת באוכלוסייה היהודית של ירושלים 1.1 נפשות לחדר, בעוד שצפיפות הדיור הממוצעת באוכלוסייה הפלסטינית בעיר היתה של

24. ר' בצלם, מדיניות של אפליה: הפקעת קרקעות, תכנון ובנייה במזרח ירושלים, ירושלים, מאי 1995.

2.2 נפשות לחדר. לפי הערכות של מתכננים ואדריכלים המתמחים בתכנון בשכונות הפלסטיניות בעיר, סובלת אוכלוסייה זו מחסור של למעלה מ-20,000 יחידות דיור.

שלילת תושבות

בשנתיים האחרונות מבצעת ישראל מדיניות של טרנספר שקט. במסגרת מדיניות זו שוללת ישראל את זכותם של אלפי פלסטינים תושבי מזרח העיר, לחיות בה ולהיחשב לתושביה. בשל הערפול המכוון שיוצרת ישראל סביב מדיניות זו, חיים עשרות אלפי פלסטינים נוספים בחוסר ודאות לגבי מעמדם ועתידם בעיר.

לפי נתוני משרד הפנים, נשלל מאז 1967 מעמד התושבות מ-4,480 פלסטינים תושבי מזרח ירושלים, מתוכם 1,295, 30% מהם, שמעמדם נשלל בשנתיים האחרונות.

המדיניות החדשה מבוססת על ההנחה כי הפלסטינים תושבי ירושלים הם מהגרים, המתגוררים בביתם מתוקף רשיון לישיבת קבע שהנפיקה להם ישראל. לפיכך, מעמדם וזכויותיהם מותנים בהחלטות פוליטיות ובחסדה של ישראל.

על-פי המדיניות החדשה, המבוצעת על-ידי משרד הפנים, נדרשים פלסטינים תושבי ירושלים לספק שורה ארוכה של הוכחות לכך שהם מתגוררים כיום בירושלים והתגוררו בה אף בעבר. מי שאינו מצליח להמציא את ההוכחות הנדרשות, נשלל ממנו מעמד התושב. משמעות הדבר היא שכל מי ששהה מחוץ לירושלים תקופה מסוימת במהלך חייו, בה התגורר במדינה אחרת, באחד מפרברי ירושלים המצויים מטרים ספורים מן הגבול המוניציפאלי שלה או בחלק אחר של הגדה המערבית, עלול לאבד את מעמדו כתושב העיר.

מדיניות זו מפלה באופן בוטה בין הפלסטינים תושבי מזרח ירושלים לבין אזרחים ישראלים תושבי העיר. אזרח ישראלי יכול להתגורר בחו"ל, ביישוב אחר בישראל ואף בהתנחלות בשטחים לכמה שנים שיחפוץ, וזכותו לשוב ולגור בירושלים מובטחת לו תמיד. יתרה מזאת, בשל מעמדן המיוחד של ההתנחלויות, יכול גם יהודי המחזיק במעמד של תושב קבע בישראל לעבור להתגורר בהן מבלי שמעמדו ייפגע. הפלסטינים תושבי מזרח ירושלים, המוגדרים אף הם בחוק כ"תושבי קבע" בישראל, צפויים לאבד מעמד זה אם יעברו להתגורר בשאר השטחים.[25]

25. ר' בצלם והמוקד להגנת הפרט, הטרנספר השקט: שלילת מעמד התושבות מפלסטינים במזרח ירושלים, אפריל 1997.

אפליה באכיפת החוק

רשויות ישראל מגלות אוזלת יד בהתמודדות עם תופעות של אלימות מצד מתנחלים כלפי פלסטינים. ניסיונות כוחות הביטחון למנוע מעשי אלימות של מתנחלים או לעצור את העבריינים היו מעטים וקלושים. מעשי אלימות רבים לא נחקרו כלל, ובמקרים אחרים החקירות נמשכו זמן רב והסתיימו ללא נקיטת צעדים נגד אדם כלשהו. במקרים בהם הועמדו מתנחלים לדין ואף הורשעו, הוטלו לרוב עונשים קלים ביותר. מדיניות זו עומדת בניגוד גמור למדיניות האכיפה והענישה הנוקשה במקרים של פגיעות של פלסטינים בישראלים. במקרים אלה ננקטה יד קשה כלפי הקהילה הפלסטינית ממנה יצאו החשודים ככלל, וכלפי החשודים עצמם בפרט. על היישובים הפלסטינים שבאזור התקרית הוטל כדבר שבשגרה עוצר, שנמשך לא פעם ימים רבים, ונערכו חיפושים אינטנסיביים ומעצרים. פעמים רבות נהרסו בתי החשודים או נאטמו. פלסטינים שהועמדו לדין והורשעו בגין פגיעה בישראלים נענשו במלוא חומרת הדין.[26]

ברוב המקרים בהם נהרגו פלסטינים מידי אזרחים ישראלים נפתחה חקירה משטרתית, אולם מתוך 107 פלסטינים שנהרגו מידי אזרחים ישראלים, הועמדו חשודים לדין רק לגבי מותם של 33. רק 19 מאלה הורשעו בעבירות הקשורות במותו של אדם. במקרים אחרים הורשעו הנאשמים בירי באזור מגורים, בנשיאת נשק ללא רשיון או בעבירה אחרת. במקרה אחד בוטל כתב האישום, ובשני מקרים, בהם נאשם אותו אדם, הוחלט על אשפוז פסיכיאטרי. בשישה מקרים זוכו הנאשמים.

26. ר׳ בצלם, אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בשטחים, מארס 1994.

מכות והשפלות

תופעה של מכות, התעללויות והשפלות של פלסטינים תושבי השטחים בידי אנשי כוחות הביטחון ורשויות אחרות היתה נפוצה במהלך האינתיפאדה. לאחר העברתם של חלקים מרצועת עזה ומהגדה המערבית לשליטה חלקית של הרשות הפלסטינית, פחת החיכוך בין כוחות הביטחון הישראליים לבין האוכלוסייה הפלסטינית בתוך השטחים וחלה ירידה מסוימת בתופעה של התנהגות אלימה מצד כוחות אלה כלפי פלסטינים בשטחים.

עם זאת, תופעות של יחס משפיל, מזלזל ואלים עדיין שכיחות במקומות בהם קיים מגע בין אנשי כוחות ביטחון ישראלים לבין הפלסטינים, בעיקר במחסומים שמוצבים על קו התפר, המאוישים באנשי מג"ב. מתלונות שמגיעות לארגוני זכויות אדם ולעורכי דין בנושא, עולה כי קיימת מדיניות לא כתובה, שנועדה להרתיע פלסטינים מלהיכנס לתוך ישראל ללא היתר, באמצעות הכאה אכזרית והתנהגות ברוטאלית ומשפילה כלפיהם. מדיניות זו מתבטאת ביתר שאת בתקופות מסוימות.[27]

במרבית המקרים אין הרשויות חוקרות ביסודיות מקרי התעללות בפלסטינים והן נמנעות ממיצוי הדין עם האשמים. טיפול לקוי זה בתלונות הנפגעים מעביר לאנשי כוחות הביטחון מסר לפיו אין הרשויות רואות בחומרה התעללות פיסית או נפשית בפלסטינים.

27. ר' בצלם, ברוטאליות לשמה – ממשיכים להכות: הכאות והתעללויות של פלסטינים בידי אנשי מג"ב ושוטרים בחודשים מאי-אוגוסט 1997, דף מידע אוגוסט 1997; בצלם, מכת מדינה: הכאות, התעללויות והשפלות של פלסטינים בידי אנשי משטרה ומג"ב בחודשים יוני-יולי 1996, דף מידע ספטמבר 1996.

סיכום

בדו"ח זה הוצגו ונותחו נתונים בנוגע להיבטים שונים של מצב זכויות האדם בשטחים במהלך עשר השנים שחלפו מאז פרוץ האינתיפאדה. כמו כן נסקרו בדו"ח נושאים שלגביהם אין בידינו נתונים מספריים.

מהדו"ח עולה כי בשנים הראשונות של האינתיפאדה נקטו כוחות הביטחון במדיניות של הפרת זכויות אדם נרחבת בתחומים שונים. למעלה ממחצית ההרוגים הפלסטינים מידי כוחות הביטחון בעשור האחרון נהרגו בשלוש השנים הראשונות לאינתיפאדה; רובן המכריע של הריסות הבתים בוצעו בתקופה זו.

בעקבות הסכמי אוסלו, פחת החיכוך היומיומי בין אנשי כוחות ביטחון ישראלים לבין הפלסטינים תושבי השטחים, וירד מאוד מספר הפלסטינים המתגוררים באזורים הנתונים לשליטה ישירה של ישראל.

כתוצאה מכך חלה מטבע הדברים ירידה בהיקף הפרות זכויות האדם של הפלסטינים תושבי השטחים על-ידי ישראל: פחת מספרם של הפלסטינים שנהרגו מירי כוחות הביטחון; מספר הריסות הבתים כצעד של ענישה הצטמצם; וחלה ירידה גם במספרם של האנשים המוחזקים בתנאי כליאה קשים ושל הנחקרים בעינויים; בחמש השנים האחרונות לא גורש אף אדם מהשטחים כצעד של ענישה.

עם זאת, כמעט באף אחד מהתחומים שצוינו לעיל לא השתנתה מדיניותה של ישראל: הוראות הפתיחה באש של כוחות הביטחון, המאפשרות ירי קטלני על אנשים שאינם מהווים סכנה, מיושמות עדיין; השימוש בעינויים בחקירות נמשך; ישראל מוסיפה להחזיק פלסטינים בתנאי מאסר קשים ובמעצר מינהלי; משפחות פלסטיניות רבות חיות עדיין בתנאי פירוד שנכפו עליהן על-ידי ישראל; והאפליה בין פלסטינים תושבי השטחים לבין מתנחלים, ובין פלסטינים תושבי מזרח ירושלים לבין תושביה היהודים, נמשכת.

בחלק מהפרות זכויות האדם אף חלה עליה בשנים האחרונות: ההגבלות על חופש התנועה בין אזורים שונים בשטחים ובין השטחים לישראל הוחמרו; כפילות הרשויות, הישראלית והפלסטינית, יצרה ביורוקרטיה סבוכה והקשתה עוד יותר על קבלת אישורים החיוניים לחיי היום יום של הפלסטינים; והרשות הפלסטינית, שקמה ב-1994, נוקטת אף היא בהפרות קשות של זכויות האדם של הפלסטינים בשטחים, בתחומים שונים.